DE LA INDO-EUROPEANĂ LA BALTO-SLAVĂ — INOVAŢII MORFOLOGIGE *)

DE

A. VRACIU

§ 1. În ultima vreme interesul faţă de studierea celor mai vechi relaţii lingvistice balto-slave a crescut în mod considerabil. Despre aceasta ne vorbesc numeroasele cercetări publicate recent — sau relativ recent — în diferite ţări europene [1]). Dar, întrucît perioada de timp su-

---

*) Menţionăm că, din lipsă de semne, n-am putut respecta, în note, ortografia limbilor în discuţie.

1) Dintre studiile consacrate de lingvişti şi arheologi problemei respective menţionăm: A. S e n n, *On the degree of kinship between Slavic and Baltic*, «Slavonic and East European Review», vol. XX, 1941, p. 251—265; *Die Beziehungen des Baltischen zum Slavischen und Germanischen*, «Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung», Bd. 71, 1954, p. 162—188; C h r. S. S t a n g, *Das slavische und baltische Verbum*, Oslo, 1942; J. S a f a r e w i c z, *Przyczynki do zagadnienia wspólnoty balto-slowianskiej*, «Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejetnosci», t. XLVI, nr. 7, Kraków, 1945; *Balto-slowianskie stosunki jezykowe*, Slownik starozytnosci slowianskich (Zeszyt dyskusyjny), Wroclaw, 1958, p. 4—6; J. K o s t r z e w s ki, *Balto-slowiane i poczatki Slowian*, «Przeglad Zachodni», t. II, nr. 2, 1946, p. 168—173; *Stosunki miedzy kultura luzycka i baltycka a zagadnienie wspólnoty jezykowej balto-slowianskiej*, «Slavia Antiqua», V, 1956, p. 7—75; T. L e h r—S p l a w i n s k i, *O pochodzeniu i praojczyznie Slowian*, Poznan, 1946; *Jezyk polski*, ed. II, Warszawa, 1951, p. 18—19, p. 33—34 (Vezi şi traducerea rusă, *Польский язык*, Editura literaturii străine, Moscova, 1954, p. 10—11, p. 21—22); *Wspólnota jezykowa balto-slowianska a problem etnogenezy Slowian*, «Slavia Antiqua», t. IV, Poznan—Wroclaw, 1954, p. 1—21; *Новая попытка освещения проблемы происхождения славян*, «Voprosî iazîkoznaniia», nr. 1, 1955, p. 152—161; în colaborare cu Z d. S t i e b e r, *Gramatyka historyczna jezyka czeskiego*, partea I, Warszawa, 1957, p. 13—15; *Балто-славянская языковая общность и проблема этногенеза славян*, «Voprosî slaveanskogo iazîkoznaniia», fasc. 3, 1958, p. 5—14; *Podstawy indoeuropejskie wspólnoty jezykowej balto-slowianskiej*, Z polskich studiów slawistycznych, t. I (Prace jezykoznawcze i etnogenetyczne na IV miedzynarodowy kongres slawistów w Moskwie, 1958), Panstwowe wydawnictwo naukowe, Warszawa, 1958, p. 125—136; E. G h e o r g h i e v, *Балто-славянско-германското езиково родство*, «Izvestiia na Seminara po slaveanska filologiia», kn. VIII şi IX, Sofia, 1948, p. 1—46; O. S z e m e r é n y i, *Sur l'unité linguistique balto-slave*, «Études slaves et roumaines,» vol. I, fasc. 2, 3, 1948, p. 65—85, 159—193; *The Problem of baltoslavic Unity*, «Kratylos», Jg. II, 1957; J. K u r y l o w i c z, *Le degré long en balto-slave*, «Rocznik Slawistyczny», t. 16, 1948, p. 1—14; *L'accentuation des langues indo-euro-*

pusă observației ține de preistorie, e natural ca divergențele de păreri să fie foarte mari, iar ipotezele mai mult ori mai puțin plauzibile.

Studiind însă elementele comune în vocabularul, fonetica și gramatica limbilor balto-slave, ajungem la concluzia că, după scindarea unității indo-europene, vorbitorii acestor dialecte au trecut printr-o epocă de comunitate. Teza aceasta este susținută în prezent de majoritatea lingviștilor. Puțini sînt cei care mai adoptă astăzi concepția emisă cîndva de A. Meillet, concepție potrivit căreia inovațiile spe-

---

péennes, Kraków, 1952; *L'apophonie en indo-européen,* Wroclaw, 1956; *O jednosci jezykowej balto-slowianskiej,* «Biuletyn Polskiego Towarzystwa jezykoznawczego», XVI, Wroclaw-Kraków, 1957, p. 71—113; *О балто-славянском языковом единстве,* «Voprosî slaveanskogo iazîkoznaniia», fasc. 3, 1958, p. 15—49; E. Fraenkel, *Die baltischen Sprachen. Ihre Beziehungen zu einander und zu den indogermanischen Schwesteridiomen als Einführung in die baltische Sprachwissenschaft,* Heidelberg, 1950; *Zum baltischen und slavischen Verbum,* «Zeitschrift für slavische Philologie», Bd. XX, nr. 2, 1950, p. 236 - 320; A. Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves,* t. I, Lyon-Paris, 1950; J. M. Endzelin, *Древнейшие славяно-балтийские языковые связи,* «Trudî Instituta iazîka i literaturî Akademii Nauk Latviiskoi SSR», t. II, Riga, 1953, p. 67—82; P. N. Tretiakov, *Восточнославянские племена,* ed. a II-a, Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova, 1953; J. S. Otrembski, *Славяно-балтийское языковое единство,* «Voprosî iazîkoznaniia», 1954, nr. 5, p. 27—42, nr. 6, p. 28—46; *Rozwój wzajemnych stosunków miedzy grupa jezykova baltycka a slowianska,* Z polskich studiów slawistycznych, T. I, p. 146—148; P. Arumaa, *Die Verwandtschaftverhältnisse zwischen Baltisch und Slavisch,* «Zeitschrif für slavische Philologie», Bd. XXIV, 1955, p. 9—28; M. Leumann, *Baltisch und Slavisch,* Corolla linguistica. Festschrift F. Sommer, Wiesbaden, 1955, p. 154—162; V. Gheorghiev, *Към въпроса за балтославянската езикова общност,* «Bălgarski ezik», god. VIII (1958), kn. 2; *Балто-славянский, германский и индоиранский,* Slaveanskaia filologiia, Sbornik statei, T. I, Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova, 1958, p. 7-26; V. K. Mathews, *О взаимоотношении славянских и балтийских языков,* ibidem, p. 27—44; S. B. Bernstein, *Балто-славянская языковая сообщность,* ibidem, p. 45—67; V. V. Ivanov și V. N. Toporov, *К постановке вопроса о древнейших отношениях балтийских и славянских языков,* Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova, 1958; V. N. Toporov, *Новейшие работы в области изучения балто-славянских языковых отношений,* «Voprosî Slaveanskogo iazîkoznaniia», fasc. 3, p. 134—161; V. Maziulis, *Заметки к вопросу о древнейших отношениях балтийских и славянских языков,* Editura de Stat pentru literatură politică și științifică a R.S.S. Lituaniene, Vilnius, 1958; P. Trost, *O baltoslovanskych vztazich v oblasti syntaxe,* K historickosrovnávacímu studiu slovanskych jazyku, Státni Pedagogické Nakladatelství, Praha, 1958, p. 124—127; *K otázce baltoslovanskych jazykovych vztahu,* Ceskoslovenské Prednásky pro IV. Mezinárodní sjezd slavistu v Moskve, Nakladatelství Ceskoslovenské Akademie Ved, Praha, 1958, p. 221—227; Adolf Erhart, *Zum Problem der baltisch—slavischen Spracheinheit,* Sborník prací filosofické fakulty Brnenské University, Rocnik VII, Rady jazykovedne (A), C. 6, Brno, 1958, p. 123—130; B. Rosenkranz, *Zur Entstehungsgeschichte des bestimmten Adjektivs des Baltischen und Slavischen,* «Die Welt der Slaven», Jg. III, Heft 2, 1958, p. 97—101; B. V. Gornung, *К дискуссии о балто-славянском языковом и этническом единстве,* «Voprosî iazîkoznaniia», 1958, nr. 4, p. 55—62; W. Hensel, *O tzw. balto-slowianskiej wspólnocie kulturowej,* Z polskich studiów slawistycznych, T. I, p. 149—158, P. S. Kuznețov, *Развитие индоевропейского склонения в общеславянском языке,* Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova, 1958; T. P. Lomtev, *О синтаксических соответствиях тождества и различия в глагольно-именных сочетаниях в славянских языках,* Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., Moscova, 1958, p. 5, nota 3; Vezi și «Voprosî iazîkoznaniia», 1958, nr. 1, p. 37—54 sau *Сборник ответов на вопросы по языкознанию,* (К IV Международному Съезду Славистов), Editura Academiei de Științe a U.R.S.S.,

cifice balţilor şi slavilor ar fi apărut independent şi s-ar fi dezvoltat paralel [2]).

În cele ce urmează vom discuta unele fapte morfologice care, după părerea noastră, pledează în favoarea unei comunităţi lingvistice balto-slave. Concordanţele acestea deosebesc balto-slava atît de indo-europeana primitivă, cît şi de limbile atestate istoriceşte.

§ 2. Una din particularităţile caracteristice morfologiei balto-slave o constituie desinenţa *-a* la genitivul singular al temelor în *-o-* (substantive masculine şi neutre); cf. v. sl. влъка <* *vilkā*, let. *vilka* (nom. *vilks* „lup"), lit. *vìlko* (nom. *vìlkas*); dialectele lituaniene au *vilkā*. În fond *o* din limba lituaniană literară este lung şi identic ca atare cu *a* din slavă şi letonă.

Limbile slave împart această inovaţie numai cu subgrupul baltic oriental. Deşi vechea prusiană nu ne oferă propriu-zis o desinenţă în *-a*, totuşi *-as* (de la aceleaşi teme indo-europene în *-o*) care apare în texte, nu diferă prea mult de letonă, lituaniană sau slavă. De fapt ori de cîte ori venim în contact cu materialul limbii prusiene, trebuie avut în vedere:

a) Caracterul conservator al acestei limbi;

b) Influenţa originalului german.

Cunoscători superficiali ai limbii vechi prusiene, traducătorii denaturau realităţile lingvistice, adeseori străine lor. Aşa se face că şi astăzi datele furnizate de prusiană sînt folosite într-o mai mică măsură în lucrările de gramatică comparată (indo-europeană sau baltică). Se înţelege de la sine, grafiile defectuoase reflectă inexact spiritul limbii.

c) Existenţa unui număr insuficient de texte.

d) Izolarea teritorială. Unele inovaţii s-au ivit după scindarea balţilor în subgrupa occidentală (vechea prusiană) şi orientală (lituaniana şi letona), dar înainte de destrămarea slavei comune [3]).

În ceea ce priveşte originea desinenţei *-a*, părerile sînt împărţite. A. Leskien [4]), O. Hujer [5]), A. Meillet [6]), J. Endzelin [7]) şi alţii au susţinut că în slavă şi baltică genitivul în *-a* s-a dezvoltat dintr-un ablativ (cf.

Moscova, 1958, p. 152—175, unde au fost publicate răspunsurile primite de la T. Lehr—Splawinski, L. A. Bulahovski, K. Janácek, K. Treimer, S. B. Bernstein, P. Trost, V. R. Kiparsky, M. Budimir, I. Lekov, V. Ernits, V. Gheorghiev şi E. Dickenmann în problema unităţii lingvistice balto-slave. Chestiunea aceasta a fost dezbătută pe larg la cel de-al IV-lea Congres Internaţional al Slaviştilor, ale cărui lucrări s-au desfăşurat la Moscova, între 1 şi 10 septembrie 1958.

2) Printre aceştia se numără: Kazimieras Buga, J. M. Korinek, A. Senn şi V. P. Maziulis.

3) Vezi şi J. S. Otrembski, *Славяно-балтийское языковое единство*, «Voprosî iazîkoznaniia», nr. 6, 1954, p. 45.

4) *Die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen*, Leipzig, 1876, p. 34.

5) *Úvod do dejin jazyka ceskeho*, ed. III., Praha, 1946.

6) *Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes; Le slave commun*, ed. II, Paris, 1934.

7) *Славяно-балтийские этюды*, p. 132 şi urm.; *Baltu valodu skanas un formas*, Latvijas valsts izdevnieciba, Riga, 1948, p. 115; *Latviesu valodas gramatika*, Latvijas valsts izdevnieciba, Riga, 1951, p. 396.

scr. *vṛkāt*, lat. *lupō* (*d*); aici *-āt* < *-o-at*[8]. Dimpotrivă, V. K. Porzeziński[9], F. F. Fortunatov[10], A. A, Şahmatov[11] şi, recent, P. S. Kuzneţov[12] arată că în limba lituaniană *o* nu provine din i.-e. *ōd*, căci *-ō* a dat în lituană diftongul *-uo-*. Alţii au legat formarea genitivului indoeuropean de adjective[13].

S-a afirmat, în fine, că pe teren balto-slav s-ar fi dezvoltat un nou ablativ, în urma alipirii unei postpoziţii (lit. şi let. *at*, slavă отъ, întrebuinţate şi ca prepoziţie, şi ca prefix. Teoria aceasta, emisă la începutul secolului nostru de C. Kappus, a fost reluată nu de mult de lingvistul sovietic P. S. Kuzneţov[14]. Mai sînt, bineînţeles, şi alte ipoteze[15]. Indiferent însă de cea pe care am accepta-o, cert e că avem a face cu o inovaţie specifică limbilor balto-slave[16]. Întrucît genitivul slav îndeplineşte şi funcţiile ablativului, mai verosimilă ni se pare ipoteza, conform căreia, contopirea celor două cazuri s-a produs în epoca de comunitate a slavilor cu balţii[17].

---

8) Părerea aceasta a fost împărtăşită şi de E. Fraenkel. Vezi *Die baltischen Sprachen. Ihre Beziehungen zu einander und zu den indogermanischen Schwesteridiomen als Einführung in die baltische Sprachwissenchaft*, Heidelberg, 1950, p. 78. Cu 10 ani mai înainte o susţinuse şi slavistul sovietic A. M. Selişcev (1883—1942). Vezi A. M. Selişcev, *Старославянский язык*, partea I, Moscova, 1951, p. 226, partea II, 1952, p. 90. În *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen* (ed. II, Strasburg, 1897—1916) K. Brugmann pune inovaţia menţionată aici în rîndul celor balto-slave.

9) V. K. Porzezinski, *Сравнительная морфология древнеиндийского, греческого, латинского и старославянского языков*, partea I, Moscova, 1916, p. 34—35.

10) *Сравнительная морфология индоевропейских языков*, Избранные труды, t. II, Moscova, 1957, p. 379—380.

11) A. A. Şahmatov, *Историческая морфология русского языка*, Moscova, 1957, p. 24.

12) Vezi A. Meillet. *Общеславянский язык*, Edit. literaturii străine, Moscova, 1951, p. 463; O. Hujer, *Введение в историю чешского языка*, Editura literaturii străine, Moscova, 1953, p. 128, nota 11; *Историческая грамматика русского языка. Морфология*, Editura Universităţii din Moscova, 1953, p. 48—49; *Развитие индоевропейского склонения в общеславянском языке*, p. 27.

13) Vezi J. Wackernagel, *Genitiv und Adjektiv*, Mélanges de linguistique offerts à F. de Saussure, Paris, 1908; J. Knobloch, *Zur Vorgeschichte des indogermanisches Genitivs der* o *Stämme auf*—sjo, «Die Sprache», Bd. II, Hf. 3, Wien, 1951. În legătură cu originea genitivului indo-european vezi şi V. V. Şevorîkin, *К истории индоевропейского генитива*, «Voprosî iazîkoznaniia», 1957, nr. 6, p. 89—90.

14) Vezi C. Kappus, *Der indogermanische Ablativ*, Marburg, 1903; P. S. Kuzneţov, *Развитие индоевропейского склонения в общеславянском языке*, p. 28—32.

15) Astfel, A. Vaillant este de părere că *-ot* > *-at* sub influenţa lui *—as* de la nominativ. Vezi, în acest sens, *Grammaire comparée des langues slaves*, t. I, Lyon — Paris, 1950, p. 112. J. S. Otrembski se întreabă dacă nu cumva *— a* de la genitiv provine din morfemul *— a —* (specific formaţiilor în *-a -къ* din limbile slave, *-o-kas* din lituaniană şi *a-ks* din letonă). Vezi *Славяно-балтийское языковое единство*, «Voprosî iazîkoznaniia», 1954, nr. 6, p. 31.

16) În orice caz nu poate fi vorba aici de un împrumut slav (cum pretindeau A. Senn şi A. Erhart).

17) În ceea ce priveşte structura genitivului în limba rusă vezi V. V. Vinogradov, *Русский язык (Грамматическое учение о слове)*, Moscova—Leningrad, 1947, p. 173—176. Genitivul pe lîngă verbele *bijóti* „a se teme“, *nusigasti* „a se speria“, *gédintis* „a-i fi ruşine de“ constituie în lituaniană un rest al vechiului ablativ.

§ 3. O altă particularitate, demnă în aceeaşi măsură de relevat, apare tot la singularul temelor în *-o-*. Este vorba de desinenţa dativului. Cf. lit. *vìlkui* şi v. sl. влькоу. Nu se poate contesta caracterul nou al acestui fapt lingvistic, mai ales că şi vechea prusiană are un dativ în *-u*. Dativul în *-am* (*tēvam* „tatălui", *brāļam* „fratelui" etc.) reprezintă în letonă formaţii tîrzii, apărute sub influenţa adjectivului şi a pronumelui demonstrativ: cf. *labs* „bun" — dat. *labam*, *tas* „acela" — dat. *tam*.

§ 4. Dativul pronumelui personal de persoana I; cf. v. sl. мьнѣ „mie", lit. (dialectul žemait) *munęi*, *mùny* <* *munie* şi let. (graiurile de sus) *mun*, *mùns*[18]. Dialectul žemait mai dispune la dativ şi de forme de tipul *mùn*, *mùna*[19]. În limba letonă literară, ca de altfel şi în lituaniană, acest pronume face la dativ *man* (let.), *mán* (lit.). Formele respective au fost refăcute după modelul pronumelor posesive (lit. *mãnas* „al meu", let. *mans*). Graiurile reflectă o realitate existentă în perioada unităţii balto-slave.

§ 5. Limbile balto-slave au două feluri de adjective: nominale şi pronominale (li se mai spune scurte şi lungi, nearticulate — articulate). În ambele ramuri adjectivele articulate se obţin de la cele nearticulate prin adăugarea pronumelui demonstrativ: lit. *jìs*, *jì*, let, *jis*, *ja*, sl. *jь*, *ja*, *je*<i.-e.* *yos*, *ya*, *yod*. Cf. lit. *báltas* „alb", *baltàsis* „cel alb" (*báltas* + *jìs* „el", pronume personal, dezvoltat, ca şi în limbile slave, dintr-un demonstrativ)[20]; gen. *báltojo* < *bálto* + *jõ* „a lui"; *gẽras* „bun" -*geràsis* „cel bun"; *gerà* (fem., forma nominală) — *geróji* (forma lungă); let. *mazs* „mic" — *mazais* „cel mic"; v. sl. новъ „nou" -новъıи „cel nou", новаıа (fem.), новоѥ (n.); синь „albastru" -синии (m.), синıаıа (f.), синѥѥ (n.). În vechea prusiană adjectivele pronominale se întîlnesc mai rar[21]. Formele atestate în monumente (de ex., *pirmois* „cel dintîi", *pirmoi* (fem.) în raport cu *pirmas* (neart.) ne arată însă că au aceeaşi origine.

În limbile lituaniană şi letonă adjectivele scurte se întrebuinţează şi în momentul de faţă cu funcţie atributivă (spre deosebire de rusă, de exemplu, unde ele au numai rol predicativ), ceea ce ne aminteşte

18) Limba lituaniană se împarte în două dialecte principale: de sud (*zemait*) şi de sus (*aukstait*). Limba literară s-a format pe baza graiurilor aukstaite de sud-vest. Letona dispune de trei dialecte: a) grupul de nord-vest, b) graiurile de sus şi c) grupul graiurilor de mijloc, care au constituit temelia limbii letone contemporane.

19) Vezi şi J. Endzelin, *Baltu valodu skanas un formas*, p. 162; *Latviesu valodas gramatika*, p. 508—509.

20) Fenomenul este frecvent şi în alte limbi. Vezi cazul limbilor neolatine, al finlandezei etc.

21) Cauzele au fost arătate de noi mai sus. Deoarece primii autori ai monumentelor de limbă letonă erau tot de origine germană, adjectivele articulate apar arareori şi sînt folosite inconsecvent. Vezi în acest sens şi observaţia lui Z. P. Zinkevicius în monografia *Lietuviu kalbos ivardziuotiniu budvardziu istorijos bruozai* (Schiţe de istorie a adjectivelor pronominale din limba lituaniană), Valstybine politines ir mokslines literaturos leidykla, Vilnius, 1957, p. 14 şi în studiul *Некоторые вопросы образования местоименных прилагательных в литовском языке*, «Voprosî Slaveanskogo iazîkoznaniia», fasc. 3, 1958, p. 56.

perfect de situaţia caracteristică într-o perioadă mai veche tuturor limbilor slave [22].

Dar problema genezei adjectivelor articulate este controversată. Astfel, în timp ce unii (K. Brugmann [23]), A. Şahmatov [24]), O Hujer [25]) J. Endzelin [26]), J. Otrębski [27]) şi P. Trost [28]) aduc probe în favoarea apariţiei acestei categorii în epoca unităţii lingvistice balto-slave, alţii (A. Meillet [29]), E. Fraenkel [30]), Z. Zinkevičius [31]), A. Erhart [32]) şi B. Rozenkranz [33]) găsesc analogii în hitită, indo-iraniană şi la Homer. De aici s-a tras concluzia, greşită după părerea noastră, că îmbinarea pronumelui demonstrativ cu adjectivele nominale s-a petrecut în limbile baltoslave independent şi în perioade diferite [34]). Adepţii acestei concepţii uită că nici o limbă indo-europeană (veche sau nouă) nu posedă adjective articulate de tipul celor din slavă sau baltică. Asemănările se reduc exclusiv la faptul că în vedică, avestică, veche persană, dialectul homeric şi limbile iraniene actuale i-e. * *yo* (pronume relativ sau demonstrativ) îndeplineşte în anumite cazuri o funcţie similară cu adjectivele pline din balto-slavă. Există însă o deosebire esenţială. În Rig-Veda *ya* — „care" (fem.) precedă substantivul; în avestică, unde construcţiile acestea sînt şi mai numeroase, pronumele stă nu după adjectiv, ci înaintea lui (cf. *ahmi anhvō yat astvainti* „în viaţa aceasta, care (-i) trupească"; *azəm yō ahuro mazdå* „eu Ahur Mazd", literal: „eu, care (-s) Ahur Mazd)". Şi aşa mai departe. Prin urmare, existenţa adjectivelor pronominale constituie un indiciu sigur al înrudirii apropiate dintre baltică şi slavă.

---

22) În ceea ce priveşte întrebuinţarea adjectivelor articulate în limba lituaniană contemporană vezi A. Valeckiene, *Dabartines lietuviu kalbos ivardziuotiniu budvardziu vartojimas*, Literatura ir kalba, II, Lietuvos T S R Mokslu Akademija lietuviu kalbos ir literaturos Institutas, Valstybine grozines literaturos leidykla, Vilnius, 1957, p. 159—328; *Употребление местоименных форм имен прилагательных в современном литовском языке*, Vilnius, 1958. Pentru letonă vezi J. Endzelin, *Latviesu valodas gramatika*, p. 595—599.

23) *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*. ed. a II-a.

24) A. A. Şahmatov, *op. cit.*, p. 187.

25) O. Hujer, *op. cit.*, ed. rusă, p. 49.

26) *Древнейшие славяно-балтийские языковые связи*, p. 74—75.

27) *Славяно-балтийское языковое единство*, «Voprosî iazîkoznaniia», nr. 6, 1954, p. 34.

28) *K otázce baltoslovanskych jazykovych vztahu*, p. 222.

29) *Les dialectes indo-européens*, Paris, ed. II, 1922, p. 43.

30) *Die baltischen Sprachen*, p. 82.

31) Z. Zinkevicius, *Lietuviu kalbos ivardziuotiniu budvardziu istorijos bruozai*, p. 9—11; *Некоторые вопросы образования местоименных прилагательных в литовском языке*, p. 53—54.

32) *Op. cit.*, p. 127.

33) *Op. cit.*, p. 97—100.

34) Susţinută recent de Z. Zinkevicius în studiile pomenite, p. 13 (cel redactat în lituaniană) şi p. 55 (cel publicat în limba rusă), ipoteza aceasta, formulată de alţii mai înainte, a fost acceptată şi de redactorii fasciculei 3 din «Voprosî Slaveanskogo iazîkoznaniia» (S. B. Bernstein, N. I. Tolstoi şi V. N. Toporov). Vezi *Prefaţa*, p. 3. Mai mult decît atît: Zinkevicius afirmă că în lituaniană adjectivele pronominale s-au format relativ tîrziu şi independent de letonă.

§ 6. Inovații esențiale se produc și în sistemul verbal.

a) În epoca balto-slavă se constituie infinitivul cu desinența caracteristică *-ti*; cf. v. sl. видѣти „a vedea" бьрати „a lua", кричати „a striga", зъвати „a chema", хвалити „a lăuda"; în limba rusă contemporană *-ti* s-a menținut numai sub accent (spre deosebire, de paleoslavă și rusă veche); нести „a purta, a duce", идти „a merge", плести „a împleti"; lituaniana are întotdeauna *-ti*: *būti*, „a fi", *dúoti* „a da", *vèsti* „a duce", *ë'sti* „a mînca", *gìmti* „a se naște", *gérti* „a bea"; letona literară are *-t* < *-ti* (conservat în dialecte): *dzert* „a bea" (dial. *dzerti*), *ēst* „a mînca" (dial. *ēsti*); *vest* „a duce", *būt* „a fi", *dot* „a da", *dzimt* „a se naște"; în vechea prusiană găsim mai multe tipuri de infinitiv: *dātwei*, *dāton* (refl. *dātunsi*) și *dāt* „a da" cu *t-* < *-ti*.

b) Spre deosebire de sanscrită și greacă, limbile balto-slave folosesc verbul „a da" fără reduplicare; cf. scr. *dádāmi* „dau", *dádasi* „dai"; gr. δίδωμι, δίδως etc.; lit *dúomi*, *dúosi*, *dúosti*; let. *duomu* (cu *u* de la verbele tematice); un document leton din anul 1587 atestă forma *dome*, considerată de J. Endzalin [35]) ca provenind din **duomi*; v. pr. (pers. II) *dāse* (cu *ā* de la infinitiv), *dāsit* (pers. III); v. sl. дамь, даси, дастъ (lui *a* din slavă îi corespunde în celelalte limbi indo-europene *ā* sau *ō*; în lituaniană *uo* < *i.-e. ō, ā*; în letonă *o* < *uo*).

În afară de apariția unor inovații [36]), verbul pierde, în perioada comunității lingvistice balto-slave, o serie de categorii mai vechi, conservate în alte limbi indo-europene. Dintre acestea amintim:

a) *Diateza medie* (cf. scr. *bháre* „port", *bhárase* „porți", *bhárate* „poartă", gr. φέρομαι, φέρεσαι, φέρεται; cf. de asemenea ved. *çaye* „el stă (întins)", scr. *çéte*, gr. κεῖται);

b) *Conjunctivul* (cf. gr. φῶ de la φημί „vorbesc", φῇς, φῇ etc; δεικνύω de la δείκνῡμι „arăt", δεικνύῃς, δεικνύῃ etc.).

c) *Perfectul* — (cf. scr. *cakára* „am făcut", *jagáma* „am venit", *jaghána* „am lovit"; gr. πέπονθα „am suferit", τέτροφα „am hrănit"; got. *lailot* „am lăsat") După cum se știe, în indo-europeana primitivă au existat și forme de perfect fără reduplicare. Paleoslava și vechea prusiană au păstrat doar un singur exemplu: вѣдѣ „știu, cunosc", v. pr. *waissei* (pers. II sg.), *waidimai* (pers. I pl.); cf. scr. *véda*, av. *vaēda*, gr. *wóida*, got. *wait*. Din primul procedeu în limbile balto-slave n-au rămas nici un fel de urme.

d) *Augmentul* care în indo-europeană era facultativ (apare numai în indo-iraniană, greacă și armeană; cf. ved. *ábharat* „el ducea", gr. ἔφερε, arm. *eber*).

§ 7. Mai sînt și alte afinități balto-slave (chiar la categoriile despre care am vorbit). Astfel, din analiza numeralelor reiese cît se poate de clar asemănarea dintre cele două ramuri lingvistice. Aceasta l-a

35) *Latviešu valodas gramatika*, p. 723.

36) Pentru rest, vezi J. Otrembski, *op. cit.*, «Voprosî iazîkoznaniia», nr. 6, p 35—40, apoi cercetările lui J. Endzelin, Chr. S. Stang, E. Fraenkel și ale altora.

îndreptățit pe J. Otrębski să afirme că: „Nimic nu ilustrează mai bine decît numeralele gradul de înrudire dintre limbile slave și cele baltice“[37]).

§ 8. Concordanțele morfologice semnalate mai sus confirmă, credem, într-o foarte mare măsură justețea tezei privitoare la comunitatea lingvistică balto-slavă. Argumentele care se aduc astăzi în favoarea acestei ipoteze sînt cu mult mai convingătoare și mai numeroase decît obiecțiile. Numai admițînd ca reală existența unei perioade de unitate a strămoșilor slavilor și balților, vom fi în stare să explicăm așa cum se cuvine originea inovațiilor atît de caracteristice ambelor grupuri. În afară de morfologie, inovațiile acestea se manifestă în mod pregnant în sistemul fonetic, în sintaxă, în derivare și, mai ales, în lexic. Ele sînt cu atît mai frapante, cu cît nu apar în alte limbi indo-europene. Evident, asemănările dintre slavă și baltică nu pot fi puse pe seama faptului că atît una, cît și cealaltă se trag din același izvor — din indo-europeana primară[38]). Cu atît mai puțin este de presupus ca aceste trăsături comune să fie rezultatul unor evoluții paralele, independente, autonome.

Cercetarea minuțioasă a concordanțelor lingvistice balto-slave ne întărește convingerea că ele s-au constituit în urma interferenței îndelungate dintre cele două triburi, după desprinderea lor din indo-europeana comună[39]).

Acceptînd, pe baza argumentelor invocate, teza relativă la existența unei epoci de unitate a limbilor balto-slave, sîntem totuși nevoiți să recunoaștem că:

a) Într-o serie de cazuri (care anume?) nu avem a face cu inovații, ci cu menținerea unor trăsături mai vechi, moștenite din indo-europeană[40]).

b) Unele elemente comune limbilor balto-slave se vor fi ivit independent și au evoluat paralel.

Desigur, limba balto-slavă n-a fost — și nici nu putea fi — perfect unitară. Ca orice limbă primară, ea era scindată în dialecte și graiuri. Urme ale acestei stări de lucruri sînt vizibile în limbile balto-slave.

Problema relațiilor balto-slave nu este exclusiv de competența lingvisticii; ea va putea fi rezolvată numai în colaborare cu istoricii, arheologii, antropologii și etnografii.

37) *Славяно-балтийское языковое единство*, «Voprosî iazîkoznaniia», 1954, nr. 6, p. 42. Vezi și V. M a z i u l i s, *op. cit.*, p. 19, unde se arată că în limbile baltice cele mai vechi numerale provin din indo-europeana comună; în schimb, numeralele mai noi au în baltică forme asemănătoare cu slava și germanica. Lingvistul lituanian opinează însă pentru evoluția lor paralelă, independentă. Problema originii numeralelor este tratată de autor mai detaliat în: *Индоевропейская децимальная система числительных*, «Voprosî iazîkoznaniia», 1956, nr. 4, p. 53–59 și în *Kai kurie lietuviu kalbos gramatikos klausimai* (Unele probleme ale gramaticii limbii lituaniene), Vilnius, 1957, p. 40—64.

38) Vezi și S. B. B e r n s t e i n, *op. cit.*, p. 46.

39) Numai în felul acesta ar putea fi eliminat subiectivismul, care, după părerea lui V. K. Mathews, joacă un anumit rol în concepția adepților comunității lingvistice balto-slave. Vezi V. K. M a t h e w s, *op. cit.*, p. 43.

40) Vezi și L. A. B u l a h o v s k i, «Voprosî iazîkoznaniia», 1958, nr. 1, p. 44 sau *Réponses aux questions linguistiques* (au IV-e Congrès International des Slavistes), Académie des Sciences de l'U. R. S. S., Moscou, 1958, p. 161.

După cum s-a subliniat la cel de-al IV-lea Congres Internaţional al Slaviştilor (Moscova, 1—10 septembrie 1958), participanţii căruia au susţinut aproape în unanimitate ideea limbii balto-slave comune, este de aşteptat ca soluţionarea acestei chestiuni controversate s-o dea faptele noi şi, în primul rînd, cele din domeniul toponimiei şi hidronimiei [41])

ОТ ИНДОЕВРОПЕЙСКОГО ПРАЯЗЫКА К ЯЗЫКУ БАЛТО-СЛАВЯНСКОМУ — МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ НОВООБРАЗОВАНИЯ

Краткое содержание

В статье приводятся морфологические данные, подтверждающие существование славяно-балтийского языкового единства.

Автор считает, что балтийские и славянские диалекты входят в единую диалектную область индоевропейского языка. Такой же точки зрения придерживаются в настоящее время многие лингвисты и археологи.

DE L'INDO-EUROPÉEN AU BALTO-SLAVE—INNOVATIONS MORPHOLOGIQUES

Résumé

L'article traite des innovations morphologiques parlant en faveur de l'existence d'une unité linguistique balto-slave. L'auteur trouve que le balto-slave constitue, au cadre de l'indo-européen, un groupe dialectal à partir du moment même de son détachement de la langue primitive. Cette conception est partagée, à présent, par la majorité des. spécialistes en ce domaine.

---

41) Vezi şi V. M. Illici-Svitîci, *Балто-славянская проблематика на IV. Международном съезде славистов*, «Вопросы языкознания», 1959, nr. 1, p. 139—141.